

BS/160/2009

**SYTUACJA LUDZI STARSZYCH
W SPOŁECZEŃSTWIE –
PLANY A RZECZYWISTOŚĆ**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

- ▶ Dziewięciu na dziesięciu Polaków pobierających świadczenia emerytalne (89%) deklaruje, że utrzymuje się z emerytury. Poza tym znaczące są wskazania na pomoc rodziny – dzieci lub krewnych (12%) oraz korzystanie z oszczędności (9%).
- ▶ Zdecydowana większość Polaków niepobierających świadczeń emerytalnych (86%) sądzi, że na stare lata źródłem ich utrzymania będzie emerytura. O połowę mniejsza grupa (42%) zamierza w wieku emerytalnym pracować dorywczo, a jedna trzecia (35%) twierdzi, że będzie korzystała z oszczędności. Jeszcze mniej osób ma w planach pracę na własny rachunek (24%) oraz skorzystanie z dodatkowego ubezpieczenia – tzw. trzeciego filaru lub polisy na życie (24%). Jedna piąta badanych z omawianej grupy (21%) chciałaby nadal utrzymywać się ze stałej pracy.
- ▶ Jedyne 9% badanych pobierających emerytury deklaruje, że pracuje zarobkowo. Emeryci pracujący zarobkowo wydają się zdecydowanie aktywniejsi niż niepracujący – częściej chodzą do kina, teatru i na koncerty, odwiedzają muzea czy galerie, pracują społecznie na rzecz ludzi potrzebujących, społeczności lokalnych i parafii, a także uprawiają sport, podróżują i czytają. Natomiast niepracujący emeryci częściej niż zatrudnieni opiekują się wnukami.
- ▶ Większość osób, które ukończyły 45 lat (60%), nie zamierza pracować zarobkowo po osiągnięciu wieku emerytalnego.
- ▶ Plany na stare lata młodszych respondentów wskazują na potrzebę aktywności do późnego wieku w wielu dziedzinach, podczas gdy w przypadku większości osób obecnie otrzymujących świadczenia emerytalne można mówić o wycofywaniu się z życia społecznego.

Nieuchronne starzenie się współczesnych społeczeństw stało się trwałym elementem rzeczywistości. Światowy Dzień Praw Osób Starszych (15 czerwca), Międzynarodowy Dzień Ludzi Starszych (1 października) i Dzień Seniora (14 listopada) stanowią okazję do zwrócenia uwagi na sytuację osób w starszym wieku. Listopadowe badanie¹ poświęciliśmy m.in. zagadnieniom związanym ze starością.

Proces demograficznego starzenia się społeczeństw pociąga za sobą skutki, których nie zawsze jesteśmy świadomi. W dobie wydłużania się średniej długości życia, a w związku z tym coraz dłuższego okresu pozostawania na emeryturze, w Polsce – w odróżnieniu od innych państw europejskich – skróceniu ulega cykl aktywności zawodowej ludności. Systematyczna w naszym kraju rewaloryzacja emerytur, nieidąca w parze z kompensacją innych świadczeń socjalnych, może sprzyjać pogłębianiu takiej sytuacji. Pod względem aktywności zawodowej osób starszych Polska zajmuje ostatnie miejsce wśród krajów Unii Europejskiej, a przeciętne zatrudnienie ludności w wieku 55–64 lata jest u nas prawie 1,5 raza mniejsze niż średnia unijna. Bierności zawodowej starszych Polaków często towarzyszy wycofanie się z życia społecznego².

Jaką starość planują dla siebie Polacy – czy zamierzają pracować zarobkowo po przejściu na emeryturę? Z czego utrzymują się obecni emeryci, a z czego chcieliby żyć ci, którzy nimi dopiero zostaną? Jak spędzają czas osoby w podeszłym wieku, a jakie plany w tym względzie mają młodsze pokolenia? Czego najbardziej brakuje seniorom? W komunikacie zajmujemy się sytuacją ludzi starszych, a także planami pozostałych dorosłych związanymi z własną starością.

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (234) przeprowadzono w dniach 4–9 listopada 2009 roku na liczącej 1022 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

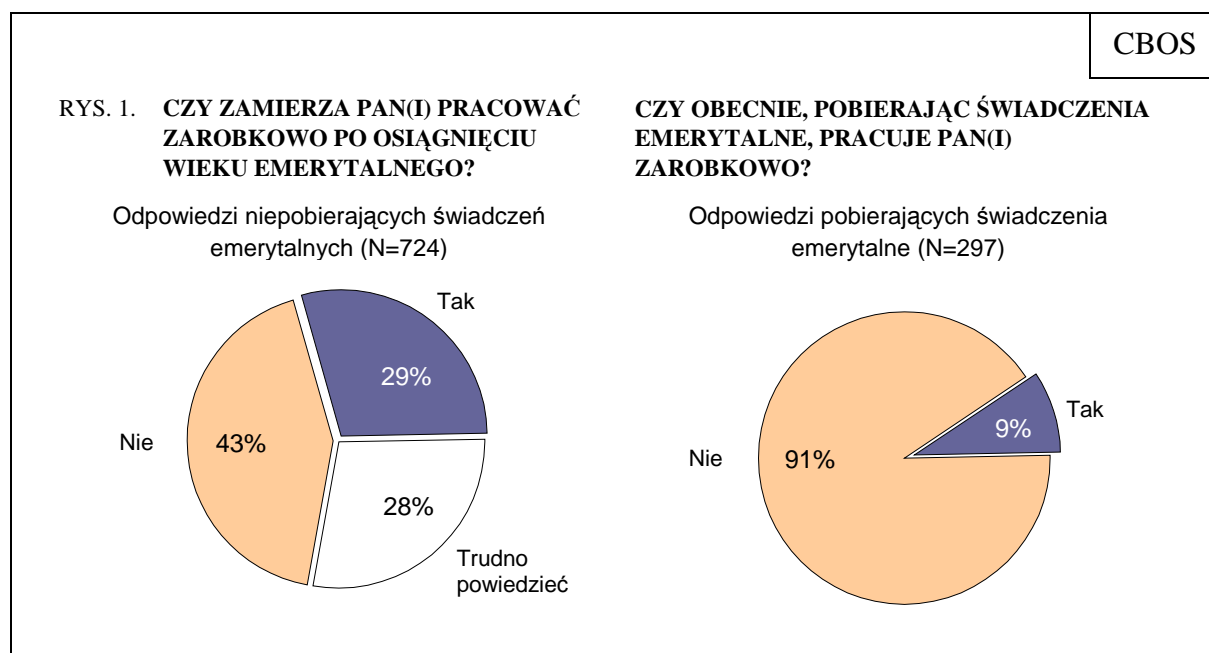
² *Raport o kapitale intelektualnym Polski*, Zespół Doradców Strategicznych Premiera, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2008.

Na potrzeby tego opracowania podzieliliśmy respondentów na dwie grupy – pobierających świadczenia emerytalne (N=297) i tych, którzy ich nie pobierają (N=725). Następnie wśród nieemerytów wyodrębniliśmy trzy grupy wiekowe: ankietowanych najmłodszych w wieku od 18 do 30 lat (N=251), w średnim wieku – od 31 do 45 roku życia (N=237) oraz tych, którzy ukończyli 45 lat (N=237).

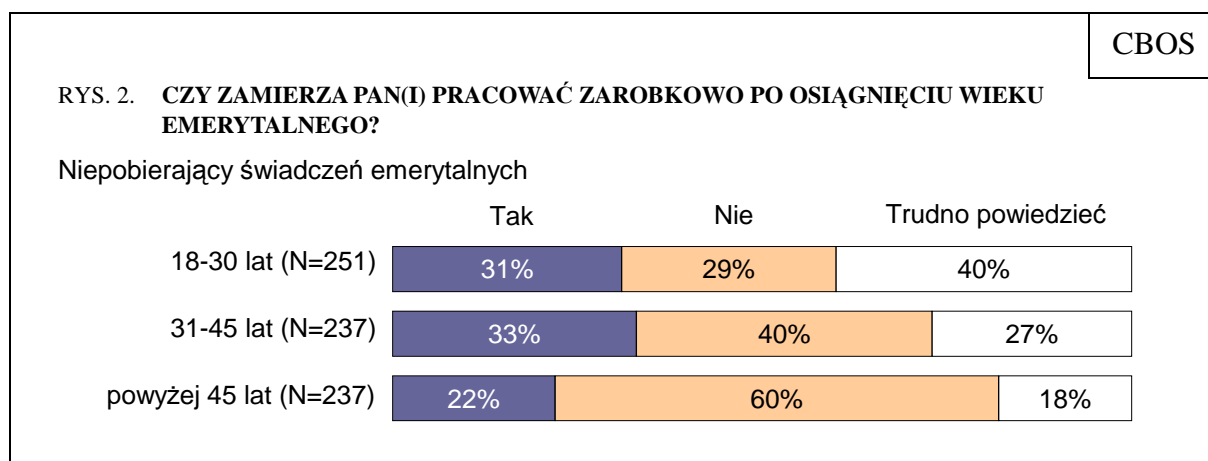
ŚWIADCZENIA EMERYTALNE A PRACA ZAROBKOWA – MOTYWACJE POLAKÓW

Respondentom niepobierającym świadczeń emerytalnych zadaliśmy pytanie, czy po przejściu na emeryturę zamierzają pracować. Ponad dwie piąte (43%) stanowią ci, którzy nie zamierzają pracować na emeryturze. Pozostali równie często twierdzą, że planują kontynuować pracę po osiągnięciu wieku emerytalnego (29%), co przyznają, że jeszcze nie podjęli decyzji w tej kwestii (28%). Pracować na emeryturze częściej chcą mężczyźni niż kobiety, a także mieszkańcy wielkich miast, osoby o miesięcznych dochodach *per capita* powyżej 1500 zł oraz pracujący na własny rachunek i pracownicy administracyjno-biurowi. Odpowiedzi „trudno powiedzieć” wskazują głównie najmłodszy badani – w wieku 18–24 lata.

Osoby, które obecnie pobierają emerytury, zapytaliśmy, czy jednocześnie pracują zarobkowo. Jedynie 9% z nich odpowiedziało twierdząco, przede wszystkim mieszkańcy wielkich miast (powyżej 500 tys. ludności) i badani z wyższym wykształceniem.

Większość respondentów po 45 roku życia niepobierających świadczeń emerytalnych (60%) nie zamierza pracować zarobkowo po osiągnięciu wieku emerytalnego. Wśród osób w wieku średnim (31–45 lat) jedna trzecia (33%) deklaruje, że chce dłużej pracować, jednak przeważają ci, którzy twierdzą, że nie zamierzają kontynuować pracy zarobkowej na emeryturze (40%). W najmłodszej grupie wiekowej (18–30 lat) badani najczęściej nie potrafili powiedzieć, czy będą pracować na emeryturze (40%), pozostali zaś równie często udzielali odpowiedzi twierdzącej, co przeczącej (odpowiednio: 31% i 29%).

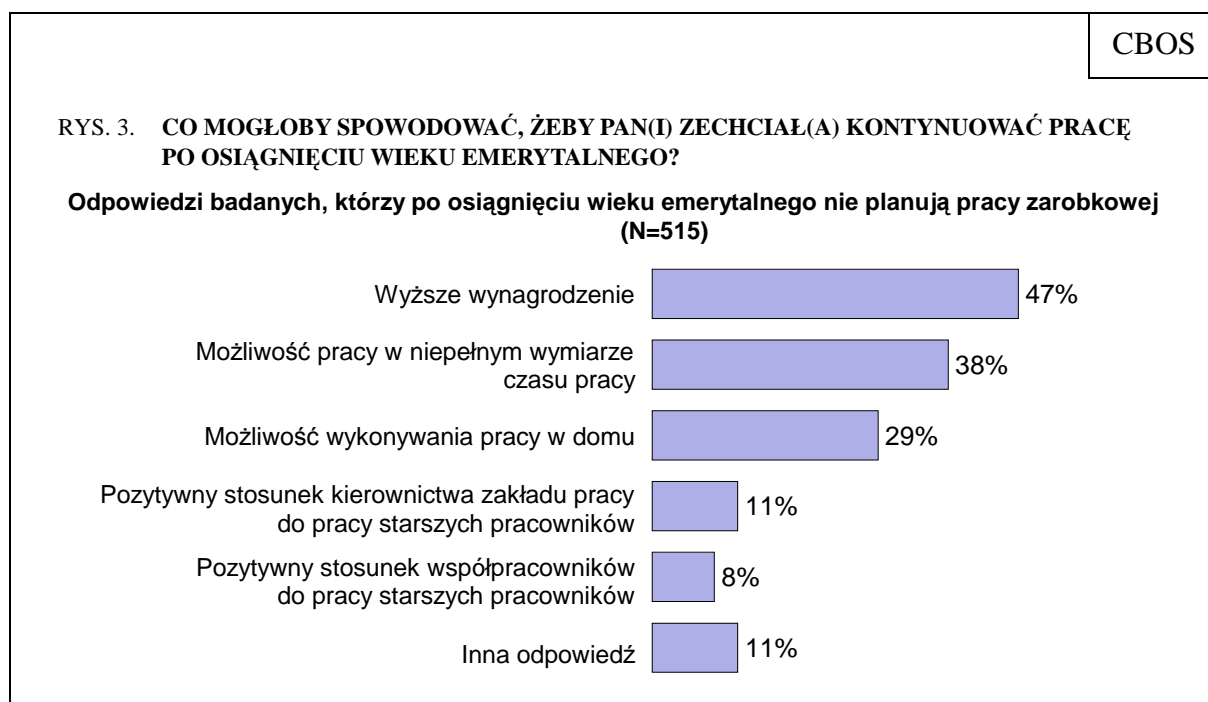

Osoby najmłodsze, które chcą być aktywne zawodowo po osiągnięciu wieku emerytalnego, planują wykonywać pracę zarobkową średnio do 65 roku życia, natomiast respondenci z dwóch starszych wiekowo kategorii – do 66 roku życia. Ponadto co czwarty badany, który zamierza pracować na emeryturze, planuje kontynuować pracę zarobkową tak długo, jak to będzie możliwe.

Nieliczni, którzy pobierają świadczenia emerytalne i jednocześnie pracują zarobkowo, skłonni są kontynuować pracę średnio do 70 roku życia lub tak długo, jak się da (28%).

Respondentów, którzy obecnie nie pobierają świadczeń emerytalnych, a po osiągnięciu wieku emerytalnego nie zamierzają pracować zarobkowo lub też jeszcze nie wiedzą, jaką podejmą decyzję w tym względzie, zapytaliśmy, co mogłoby spowodować, żeby zechcieli kontynuować pracę. Wśród zachęt do pracy zarobkowej dominują trzy czynniki. Prawie połowa badanych z tej grupy (47%) twierdzi, że podjęłaby pracę na emeryturze, jeśli otrzymałaby wyższe wynagrodzenie. Ten aspekt jest najważniejszy dla osób młodszych, zajmujących stanowiska kierownicze, specjalistów z wyższym wykształceniem oraz

pracujących na własny rachunek. Niemal dwie piąte (38%) do kontynuacji zatrudnienia w wieku emerytalnym zachęciłaby możliwość pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy. Tę ewentualność najczęściej wskazują pracownicy usług oraz gospodynie domowe. Niespełna jedną trzecią (29%) przekonałaby perspektywa wykonywania pracy w domu; wśród nich najwięcej jest osób starszych. Co dziewiąty badany z omawianej grupy (11%) wskazał inne niż zaproponowane w pytaniu powody kontynuacji pracy, najczęściej uzależniając swoją decyzję od stanu zdrowia po osiągnięciu wieku emerytalnego.

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać dwie odpowiedzi

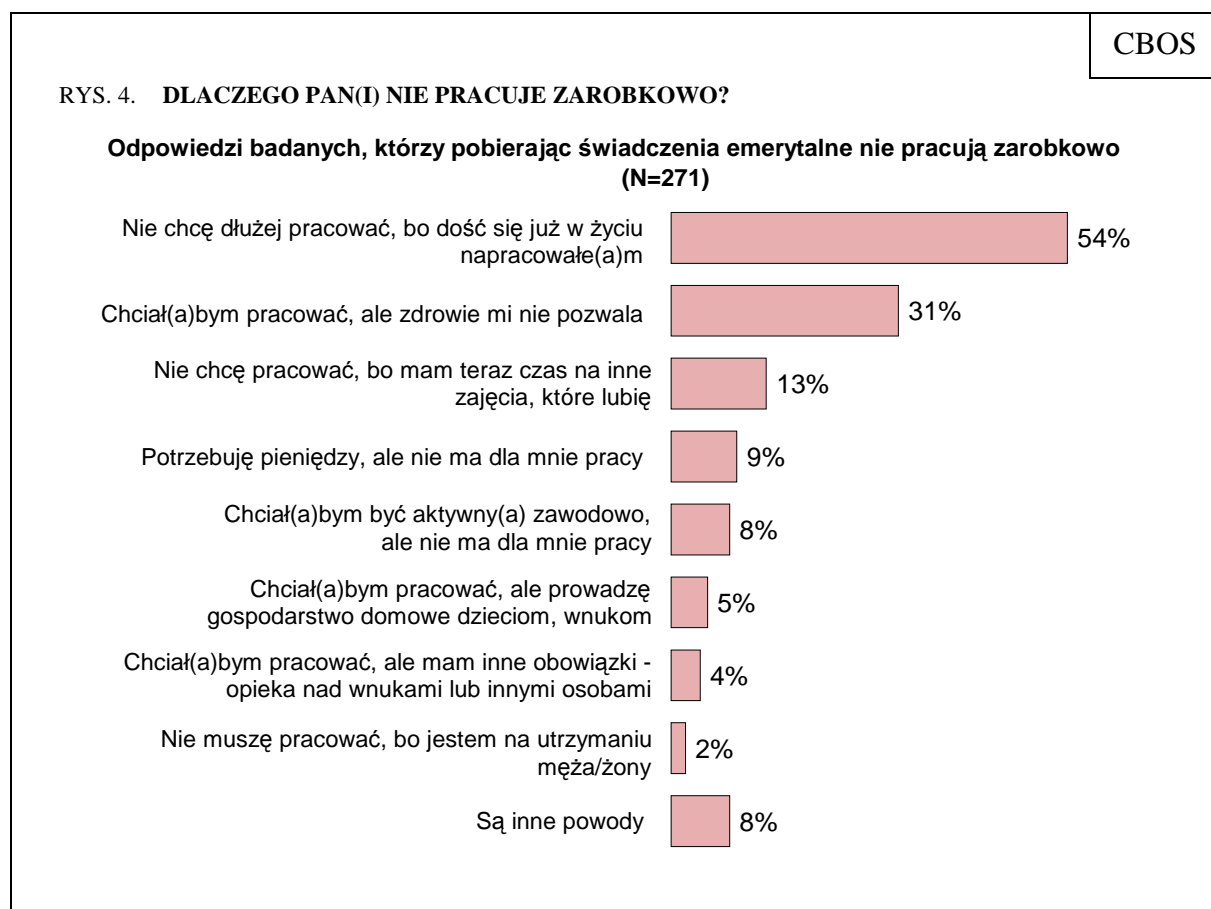
O ile dla ponad połowy osób najmłodszych (18–30 lat) i w średnim wieku (31–45 lat) podstawową zachętą do kontynuacji pracy zarobkowej po osiągnięciu wieku emerytalnego byłoby wyższe wynagrodzenie, o tyle dla respondentów po 45 roku życia istotne są również inne czynniki. Prawie tak samo ważna jak lepsze zarobki (38%) jest możliwość pracy w niepełnym wymiarze czasu (36%) czy też wykonywania pracy zawodowej w domu (32%).

Tabela 1

Co mogłoby spowodować, żeby Pan(i) zechciał(a) kontynuować pracę po osiągnięciu wieku emerytalnego?	Odpowiedzi badanych, którzy po osiągnięciu wieku emerytalnego nie planują pracy zarobkowej:		
	18-30 lat (N=174)	31-45 lat (N=158)	powyżej 45 lat (N=183)
	w procentach		
Wyższe wynagrodzenie	52	51	38
Możliwość pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy	38	39	36
Możliwość wykonywania pracy w domu	30	26	32
Pozytywny stosunek kierownictwa zakładu pracy do pracy starszych pracowników	11	13	10
Pozytywny stosunek współpracowników do pracy starszych pracowników	10	5	7
Inna odpowiedź	5	15	12
Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać dwie odpowiedzi			

Badanych, którzy pobierają świadczenia emerytalne i jednocześnie pracują zarobkowo, oraz tych, którzy są emerytami, ale nie pracują, poprosiliśmy o podanie przyczyn takiego stanu rzeczy.

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać trzy odpowiedzi

Wśród osób pobierających świadczenia emerytalne, ale niepracujących zarobkowo ponad połowa (54%) twierdzi, że nie chce dłużej pracować, bo dość się już w życiu napracowała, a niemal jedna trzecia (31%) deklaruje, że chciałaby pracować, jednak nie pozwala im na to stan zdrowia.

Najważniejszym powodem decydującym o kontynuacji zatrudnienia jest, zdaniem pobierających świadczenia emerytalne, konieczność dorobienia do emerytury.

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA NA STAROŚĆ – PLANY I RZECZYWISTOŚĆ

Osoby, które nie pobierają świadczeń emerytalnych, zapytaliśmy, z czego będą się utrzymywały na stare lata. Zdecydowana większość (86%) sądzi, że źródłem ich utrzymania będzie emerytura. O połowę mniejsza grupa (42%) zamierza w wieku emerytalnym pracować dorywczo, a jedna trzecia (35%) twierdzi, że będzie korzystała z oszczędności. Jeszcze mniej osób ma w planach pracę na własny rachunek (24%) oraz skorzystanie z dodatkowego ubezpieczenia – tzw. trzeciego filaru lub polisy na życie (24%). Jedna piąta badanych z omawianej grupy (21%) chciałaby nadal utrzymywać się ze stałej pracy.

Tabela 2

Jak Pan(i) sądzi, z czego będzie się Pan(i) utrzymywał(a) na stare lata? Czy będzie to:	Odpowiedzi badanych, którzy nie pobierają świadczeń emerytalnych (N=725)		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– emerytura	86	10	4
– praca dorywcza	42	45	13
– korzystanie z oszczędności	35	55	10
– praca na własny rachunek	24	64	12
– dodatkowe ubezpieczenie – polisa na życie, tzw. trzeci filar	24	68	8
– stała praca	21	67	12
– pomoc rodziny (dzieci, krewnych)	18	70	12
– dochody z inwestycji, lokat	15	75	10
– będę na utrzymaniu męża/żony	13	77	10
– dochody z wynajmu lokalu, domu	11	80	9
– gospodarstwo rolne	8	85	7
– renta inwalidzka	7	84	9
– zasiłek z pomocy społecznej	4	85	11
– renta rodzinna	3	87	10
– coś innego	1	84	15

Osoby, które pobierają świadczenia emerytalne, zapytaliśmy, z czego obecnie się utrzymują, niezależnie od tego, czy jest to źródło podstawowe czy też jedno z wielu. Dziewięciu na dziesięciu Polaków pobierających świadczenia emerytalne (89%) deklaruje, że utrzymuje się z emerytury. Poza najczęściej wymienianym źródłem dochodu znaczące są wskazania na pomoc rodziny – dzieci lub krewnych (12%) oraz korzystanie z oszczędności (9%). Wśród badanych korzystających z pomocy najbliższych, jak i z własnych oszczędności zdecydowaną większość stanowią ci, którzy nie pracują zarobkowo.

Tabela 3

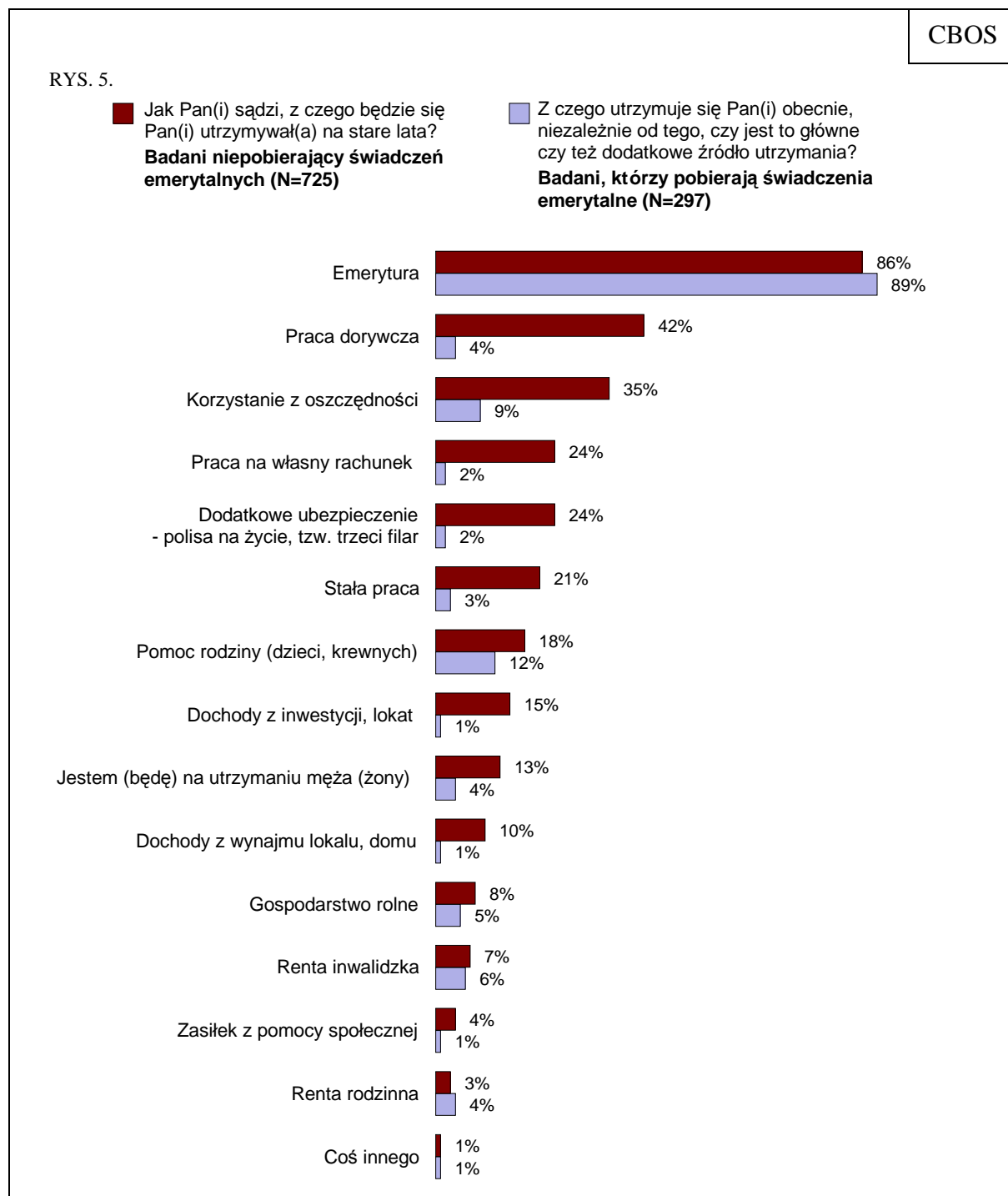
Z czego utrzymuje się Pan(i) obecnie, niezależnie od tego, czy jest to główne czy też dodatkowe źródło utrzymania? Czy jest to:	Odpowiedzi badanych, którzy pobierają świadczenia emerytalne (N=297)	
	Tak	Nie
	w procentach	
– emerytura	89	10
– pomoc rodziny (dzieci, krewnych)	12	88
– korzystanie z oszczędności	9	90
– renta inwalidzka	6	94
– gospodarstwo rolne	5	95
– renta rodzinna	4	96
– praca dorywcza	4	96
– jestem na utrzymaniu męża/żony	4	96
– stała praca	3	97
– praca na własny rachunek	2	98
– dodatkowe ubezpieczenie – polisa na życie, tzw. trzeci filar	2	98
– dochody z inwestycji, lokat	1	99
– zasiłek z pomocy społecznej	1	99
– dochody z wynajmu lokalu, domu	1	99
– coś innego	1	99

Porównajmy przewidywane przez ankietowanych i faktyczne środki utrzymania obecnych emerytów. Łatwo zauważyć, że głównym źródłem dochodów Polaków na starość jest świadczenie emerytalne. Tylko nieliczni otrzymują i nieliczni sądzą, że będą otrzymywać rentę inwalidzką lub rodzinną oraz zasiłki z pomocy społecznej.

Plany respondentów na jesień życia różnią się natomiast od aktualnej sytuacji osób starszych, przede wszystkim w zakresie podejmowania pracy zarobkowej, sięgania po zgromadzone środki finansowe oraz korzystania z pomocy najbliższych.

Zestawienie wyników pokazuje, że wśród osób pobierających emerytury jedynie 4% pracuje dorywczo, podczas gdy wśród pozostałych 42% ma zamiar pracować w ten sposób po osiągnięciu wieku emerytalnego. Obecnie tylko nieliczni emeryci deklarują, że pracują na własny rachunek (2%), a plany takie po przejściu na emeryturę ma jedna czwarta (24%).

Także jedna czwarta zamierza na starość utrzymywać się z dodatkowego ubezpieczenia – polisy na życie lub tzw. trzeciego filaru, podczas gdy aktualnie dochody z tego typu zabezpieczenia czerpie jedynie znikomy odsetek starszych badanych. Co jedenasty emeryt sięga po oszczędności, natomiast korzystać z nich na starość planuje czterokrotnie większa grupa przyszłych emerytów. Na utrzymywanie w przyszłości przez małżonka liczy 13% osób niepobierających emerytur (wobec 4% obecnie pozostających na takim utrzymaniu).

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać kilka źródeł utrzymania

Przyjrzyjmy się teraz, jakie plany dotyczące źródeł utrzymania mają badani z poszczególnych grup wiekowych. Osoby w wieku powyżej 45 lat w mniejszym stopniu niż młodsze liczą na emeryturę jako źródło utrzymania. Częściej natomiast jako potencjalne sposoby utrzymania wskazują pomoc rodziny (25%) czy rentę inwalidzką (13%). W grupie osób po 45 roku życia rzadziej niż wśród młodszych pojawiają się deklaracje czerpania w przyszłości dochodu z dodatkowego ubezpieczenia (10%), inwestycji i lokat (3%) lub korzystania z oszczędności (18%).

Odpowiedzi dotyczące przyszłych źródeł dochodu respondentów najmłodszych oraz w średnim wieku wskazują, że w jesieni życia zamierzają być samowystarczalni. Chcą utrzymywać się z pracy dorywczej (49% najmłodszych i 44% w średnim wieku), pracy na własny rachunek i stałej, a także korzystać z oszczędności (odpowiednio: 52% i 34%), środków z „trzeciego filaru”, polis na życie. Największą przedsiębiorczością w planach na starość wykazują się respondenci mający od 18 do 30 lat – co czwarty z tej grupy chce utrzymywać się z inwestycji i lokat, a co piąty czerpać dochody z wynajmu lokali.

Tabela 4

	Jak Pan(i) sądzi, z czego będzie się Pan(i) utrzymywał(a) na stare lata?			Z czego utrzymuje się Pan(i) obecnie, niezależnie od tego, czy jest to główne czy też dodatkowe źródło utrzymania? (N=297)
	Wskazania badanych w wieku			
	18-30 lat (N=251)	31-45 lat (N=237)	powyżej 45 lat (N=237)	
w procentach				
Emerytura	87	89	81	89
Pomoc rodziny (dzieci, krewnych)	11	17	25	12
Renta inwalidzka	2	4	13	6
Renta rodzinna	2	3	5	4
Gospodarstwo rolne	5	11	7	5
Zasiłek z pomocy społecznej	3	4	4	1
Praca dorywcza	49	44	34	4
Praca na własny rachunek	36	26	9	2
Stała praca	33	20	9	3
Dodatkowe ubezpieczenie – polisa na życie, tzw. trzeci filar	34	27	10	2
Korzystanie z oszczędności	52	34	18	9
Dochody z inwestycji, lokat	27	14	3	1
Dochody z wynajmu lokalu, domu	20	8	4	1
Jestem (będę) na utrzymaniu męża (żony)	11	13	14	4
Coś innego	2	1	1	1
Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać kilka źródeł utrzymania				

SPOSOBY SPĘDZANIA CZASU W JESIENI ŻYCIA – PLANY I RZECZYWISTOŚĆ

Osoby, które nie pobierają świadczeń emerytalnych, zapytaliśmy, czym będą się zajmować po przejściu na emeryturę. Niemal powszechne plany to: słuchanie radia, muzyki (93%), czytanie książek, czasopism i gazet (89%) oraz oglądanie telewizji (87%). Większość (72%) zamierza po przejściu na emeryturę korzystać z komputera i internetu. Jeśli chodzi o aktywne formy spędzania czasu, dwie trzecie badanych z omawianej grupy chciałoby uprawiać sport, np. gimnastykę, chodzić na basen, na spacer (67%), podróżować po kraju (67%), uprawiać działkę lub ogródek (63%). Ponad połowa (57%) zamierza zwiedzać Europę i świat.

Tabela 5

Jak Pan(i) myśli, czym zajmie się Pan(i) po przejściu na emeryturę? Czy będzie Pan(i):	Odpowiedzi badanych, którzy nie pobierają świadczeń emerytalnych (N=725)	
	Tak	Nie
	w procentach	
– słuchać radia, muzyki	93	7
– czytać książki, czasopisma, gazety	89	11
– oglądać telewizję	87	13
– opiekować się wnukami	83	17
– pomagać dzieciom/rodzinie w prowadzeniu domu	80	20
– korzystać z komputera, internetu	72	28
– uprawiać sport: gimnastykę, chodzić na spacer, na basen	67	33
– podróżować po kraju	67	33
– uprawiać działkę, ogród	63	37
– chodzić do kina	60	40
– podróżować po Europie i świecie	57	43
– pracować społecznie na rzecz ludzi potrzebujących, społeczności lokalnej, sąsiadów, parafii	46	54
– chodzić do teatru, opery, na koncerty	46	54
– chodzić do muzeów, galerii, na wystawy	46	54
– uczestniczyć w ciekawych zajęciach: warsztatach z informatyki, ćwiczeniach pamięci, na uniwersytecie trzeciego wieku	31	69
– uczyć się języków obcych	24	76
– kontynuować kształcenie, uzupełniać kwalifikacje	17	83
– robić coś innego	11	89

Wysokie pozycje na liście planowanych zajęć zajmują także: opieka nad wnukami (83%) oraz pomoc dzieciom w prowadzeniu domu (80%). Niemal połowa badanych ma zamiar po przejściu na emeryturę pracować społecznie na rzecz ludzi potrzebujących, społeczności lokalnej, sąsiadów lub parafii.

Plany związane z aktywnością kulturalną po osiągnięciu wieku emerytalnego to przede wszystkim chodzenie do kina (60%), do teatru, opery, na koncerty oraz do muzeów i galerii (po 46%).

Ponadto co trzeci badany po przejściu na emeryturę planuje uczestniczyć w ciekawych zajęciach, np. na uniwersytecie trzeciego wieku, a co czwarty – uczyć się języków obcych. Co dziesiąty wymienił inne formy spędzania czasu, przede wszystkim rozwijanie własnych zainteresowań i hobby.

Respondentów pobierających świadczenia emerytalne zapytaliśmy, jak na ogół spędzają czas. Zdecydowana większość z nich deklaruje, że ogląda telewizję (92%), słucha radia, muzyki (79%) oraz czyta książki, czasopisma i gazety (75%). Ponadto prawie połowa uprawia działkę lub ogród (49%), pomaga rodzinie w prowadzeniu domu (47%) i opiekuje się wnukami (40%). Co trzeci senior uprawia sport (gimnastykuje się lub chodzi na basen, spaceruje), co piąty – korzysta z internetu, co siódmy – podróżuje po kraju, co ósmy – pracuje na rzecz społeczności lokalnej. Co dwunasty emeryt (8%) wymienił inne formy spędzania czasu, najczęściej spotkania ze znajomymi i zajęcia rekreacyjne, takie jak robótki ręczne (kobiety) czy wędkarstwo (mężczyźni).

Tabela 6

Jak na ogół spędza Pan(i) czas? Czy:	Odpowiedzi badanych, którzy pobierają świadczenia emerytalne (N=297)	
	Tak	Nie
	w procentach	
– ogląda Pan(i) telewizję	92	8
– słucha Pan(i) radia, muzyki	79	21
– czyta Pan(i) książki, czasopisma, gazety	75	25
– uprawia Pan(i) działkę, ogród	49	51
– pomaga Pan(i) dzieciom/rodzinie w prowadzeniu domu	47	53
– opiekuje się Pan(i) wnukami	40	60
– uprawia Pan(i) sport: gimnastykę, chodzi Pan(i) na spacer, na basen	32	68
– korzysta Pan(i) z komputera, internetu	18	82
– podróżuje Pan(i) po kraju	15	85
– pracuje Pan(i) społecznie na rzecz ludzi potrzebujących, społeczności lokalnej, sąsiadów, parafii	12	88
– chodzi Pan(i) do kina	12	88
– chodzi Pan(i) do muzeów, galerii, na wystawy	12	88
– chodzi Pan(i) do teatru, opery, na koncerty	10	90
– podróżuje Pan(i) po Europie i świecie	7	93
– uczy się Pan(i) języków obcych	4	96
– kontynuuje Pan(i) kształcenie, uzupełnia kwalifikacje	3	97
– zapisał(a) się Pan(i) na ciekawe zajęcia: ćwiczenia pamięci, warsztaty z informatyki, uniwersytet trzeciego wieku	2	98
– robi Pan(i) coś innego	8	92

Ci, którzy pobierając świadczenia emerytalne pracują zarobkowo, wydają się zdecydowanie aktywniejsi niż niepracujący – częściej chodzą do kina, teatru i na koncerty, odwiedzają muzea czy galerie, pracują społecznie na rzecz ludzi potrzebujących, społeczności lokalnych i parafii, a także uprawiają sport, podróżują i czytają. Natomiast niepracujący emeryci częściej niż zatrudnieni opiekują się wnukami.

Zestawienie odpowiedzi dotyczących planów na jesień życia z deklaracjami odnoszącymi się do sytuacji osób pobierających świadczenia emerytalne pokazuje znaczną dysproporcję między zamierzeniami a rzeczywistością.

Jedyną spośród wymienionych czynności, która częściej pojawia się w rzeczywistości niż w planach, jest oglądanie telewizji: 92% emerytów spędza czas przed telewizorem, podczas gdy 87% młodszych respondentów planuje oglądanie telewizji, kiedy będzie w wieku emerytalnym. Nawet pozostałe bierne formy spędzania czasu, takie jak: słuchanie radia, muzyki, czytanie książek, czasopism i gazet, częściej pojawiają się w planach respondentów niż w codziennym życiu dzisiejszych emerytów.

W takich dziedzinach, jak: pomoc najbliższym, praca społeczna na rzecz potrzebujących, uczestnictwo w kulturze, uprawianie sportu, turystyki, ale także rozwijanie własnych zainteresowań, plany Polaków na jesień życia zdecydowanie różnią się od deklaracji tych, którzy obecnie są na emeryturze. Zamierzenia respondentów niepobierających świadczeń emerytalnych wskazują na potrzebę aktywności do późnego wieku w wielu obszarach funkcjonowania, podczas gdy w przypadku większości osób otrzymujących świadczenia emerytalne można mówić o wycofaniu się z życia społecznego.

RYS. 6.

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać kilka odpowiedzi

Analiza odpowiedzi respondentów niepobierających świadczeń emerytalnych na pytanie, czym zajmą się po przejściu na emeryturę, wyraźnie pokazuje, że im są młodszy, tym więcej z nich planuje podejmowanie aktywności niemal w każdej dziedzinie życia.

Również bardziej tradycyjne role przypisywane ludziom starszym, takie jak opieka nad wnukami czy pomoc rodzinie w prowadzeniu domu, częściej skłonni są pełnić po przejściu na emeryturę młodszy badani.

Tabela 7

	Jak Pan(i) myśli, czym zajmie się Pan(i) po przejściu na emeryturę?			Jak na ogół spędza Pan(i) czas?
	Wskazania niepobierających świadczeń emerytalnych			Wskazania pobierających świadczenia emerytalne (N=297)
	18–30 lat (N=251)	31–45 lat (N=237)	powyżej 45 lat (N=237)	
	w procentach			
Opieka nad wnukami	83	82	72	40
Pomoc dzieciom/rodzinie w prowadzeniu domu	84	82	69	47
Praca społeczna na rzecz ludzi potrzebujących, społeczności lokalnej, sąsiadów, parafii	49	47	31	12
Oglądanie telewizji	88	85	85	92
Słuchanie radia, muzyki	93	92	91	79
Czytanie książek, czasopism, gazet	90	92	83	75
Korzystanie z komputera, internetu	94	77	43	18
Chodzenie do kina	78	63	33	12
Chodzenie do teatru, opery, na koncerty	59	43	31	10
Chodzenie do muzeów, galerii, na wystawy	58	44	31	12
Uprawianie działki, ogrodu	65	63	58	49
Uprawianie sportu: gimnastyka, chodzenie na spacer, na basen	78	72	48	32
Podróżowanie po kraju	82	65	46	15
Podróżowanie po Europie i świecie	74	55	33	7
Uczestniczenie w ciekawych zajęciach: warsztatach z informatyki, ćwiczeniach pamięci, na uniwersytecie trzeciego wieku	42	29	17	2
Nauka się języków obcych	32	25	13	4
Kontynuowanie kształcenia, uzupełnianie kwalifikacji	23	18	9	3
Coś innego	12	11	8	8

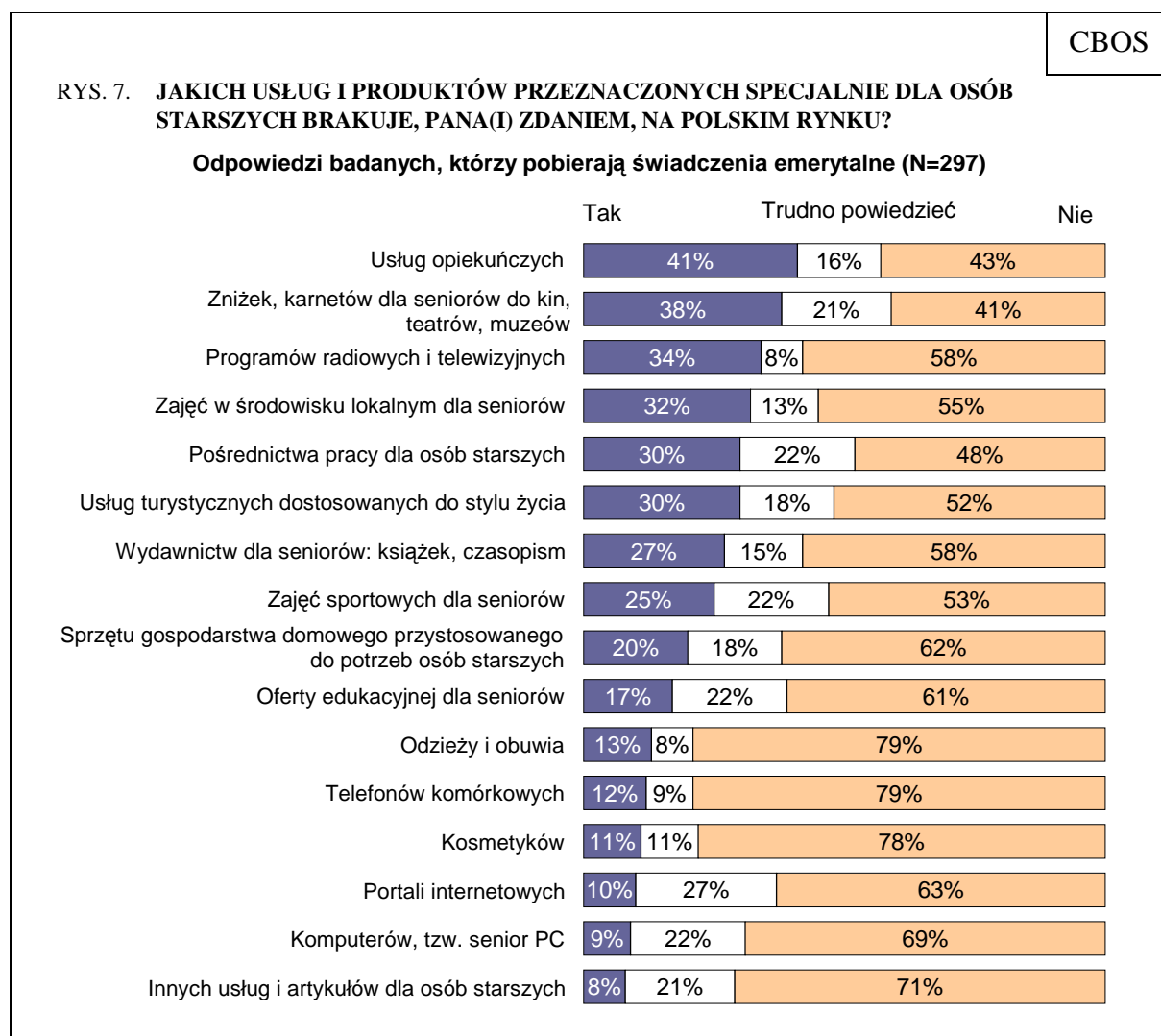
Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać kilka odpowiedzi

Największe rozbieżności w deklaracjach osób z poszczególnych grup wiekowych dotyczą wskaźników nowoczesności. Przed monitorem komputera zamierza spędzać czas na emeryturze 94% respondentów najmłodszych, 77% w wieku 31–45 lat oraz 43% powyżej 45 lat. Podróże po Europie i świecie planuje trzech na czterech najmłodszych ankietowanych, ponad połowa w wieku 31–45 lat i co trzeci po 45 roku życia. Pozostałe zamiary najbardziej

zróżnicowane w zależności od wieku to: chodzenie do kina, teatru, na koncerty, do muzeów, galerii i na wystawy, uczestniczenie w zorganizowanych zajęciach (np. przez uniwersytet trzeciego wieku), uczenie się języków obcych.

POTRZEBY I OCZEKIWANIA OSÓB STARSZYCH

Osoby pobierające świadczenia emerytalne zapytaliśmy, jakich usług i produktów przeznaczonych specjalnie dla ludzi starszych brakuje na polskim rynku. Żadna z wymienionych propozycji nie zyskała poparcia nawet połowy badanych. Może to świadczyć o względnym zadowoleniu z istniejącej oferty, jednak bardziej prawdopodobne jest, że osoby będące na emeryturze ograniczyły swoje potrzeby do najbardziej podstawowych i w zasadzie nie oczekują od życia niczego więcej. Za tą drugą hipotezą może przemawiać znaczący odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” niemal we wszystkich przedstawionych propozycjach.

Dwie piąte otrzymujących świadczenia emerytalne (41%) uważa, że w naszym kraju brakuje usług opiekuńczych przeznaczonych dla osób starszych, taka sama liczebnie grupa (43%) nie zgadza się z tą opinią, a pozostali nie mają zdania na ten temat.

Niemal dwie piąte emerytów (38%) oczekuje więcej zniżek oraz karnetów dla seniorów do kin, teatrów, muzeów. Jednej trzeciej (34%) brakuje programów telewizyjnych i radiowych adresowanych do starszego pokolenia, zajęć w środowisku lokalnym, pośrednictwa pracy dla osób starszych oraz usług turystycznych dostosowanych do stylu życia seniorów.

Co dwunasty emeryt (8%) deklaruje, że brakuje mu innych niż wymienione rozwiązań dla seniorów, przede wszystkim odpowiedniej opieki medycznej oraz usług rehabilitacyjnych.

Analiza odpowiedzi na pytania dotyczące obecnej sytuacji życiowej respondentów pobierających świadczenia emerytalne oraz planów, jakie na jesień życia mają osoby powyżej 45 lat, może świadczyć o niskiej samoocenie stanu zdrowia oraz niezadowolającej ogólnej kondycji psychofizycznej ludzi starszych.

Wśród osób otrzymujących emerytury i niepracujących zarobkowo jedna trzecia deklaruje, że chciałaby pracować, jednak nie pozwala im na to stan zdrowia, a ponad połowa, twierdzi, że nie chce dłużej pracować, bo dość się już w życiu napracowała. Wydaje się, że osoby pobierające świadczenia emerytalne nie mają szczególnych potrzeb ani oczekiwań. Żadna z propozycji wymienionych w pytaniu o przeznaczone specjalnie dla ludzi starszych usługi i produkty nie zyskała zainteresowania nawet połowy badanych z tej grupy. Pobierający świadczenia emerytalne najczęściej uważają, że osobom starszym w naszym kraju brakuje usług opiekuńczych (41%). Ci, którzy zadeklarowali, że odczuwają brak innych niż wymienione rozwiązań dla seniorów (8%), wymieniali przede wszystkim odpowiednią opiekę medyczną oraz usługi rehabilitacyjne dla starszych pacjentów.

Wśród badanych, którzy ukończyli 45 lat i nie pobierają emerytury, większość (60%) nie zamierza kontynuować pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego, podczas gdy co piąty (22%) planuje pozostać aktywny zawodowo (dla porównania: w grupie wiekowej 31–45 lat 40% nie zamierza pracować, a 33% chce kontynuować pracę). Badani, którzy odpowiadając

na pytanie, co mogłoby spowodować, żeby zechcieli kontynuować pracę po osiągnięciu wieku emerytalnego, wymieniali inne niż zaproponowane powody przedłużenia zatrudnienia (11%), najczęściej uzależniali swoją decyzję od stanu zdrowia po osiągnięciu wieku emerytalnego. Ponadto osoby po 45 roku życia znacznie częściej (13%) niż pozostałe wskazują na rentę inwalidzką jako potencjalne źródło utrzymania na starość.

Uzyskane wyniki mogą świadczyć o występowaniu u osób powyżej 45 roku życia (zarówno tych, które pobierają emerytury, jak i niepobierających takich świadczeń) problemów zdrowotnych, powszechnego zmęczenia (nie tylko obowiązkami zawodowymi), a także o wycofywaniu się z życia społecznego.

Opracowała
Agnieszka KOLBOWSKA

Tabela 1

		Czy obecnie, pobierając świadczenia emerytalne, pracuje Pan(i) zarobkowo?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		9	91	297
Płeć	Mężczyźni	11	89	110
	Kobiety	7	93	186
Wiek	18-24 lata		100	3
	25-34		100	2
	35-44		100	3
	45-54		100	7
	55-64	11	89	108
	65 lat i więcej	7	93	174
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	95	115
	Miasto do 20 tys.	8	92	42
	20-100 tys.	6	94	57
	101-500 tys.	11	89	51
	501 tys. i więcej mieszk.	20	80	32
Wykształcenie	Podstawowe	5	95	138
	Zasadnicze zawodowe	6	94	55
	Średnie	13	87	80
	Wyższe	20	80	24
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	33	67	6
	Średni personel, technicy		100	2
	Pracownicy adm.-biurowi	35	65	4
	Pracownicy usług		100	2
	Robotnicy wykwalifikowani	32	68	13
	Robotnicy niewykwalifik.	28	72	6
	Rolnicy Pracujący na własny rach.	17 100	83	6 3
Bierni zawodowo	Renciści	3	97	31
	Emeryci	5	95	217
	Uczniowie i studenci		100	3
	Bezrobotni		100	2
	Gospodynie domowe i inni		100	3
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	79	21	4
	sekt. prywat. poza rolnict.	100		10
	prywatnym gosp. rolnym	48	52	4
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	2	98	31
	501-750	2	98	57
	751-1000	9	91	60
	1001-1500	6	94	65
	Powyżej 1500 zł	34	66	28
Ocena własnych war. mater.	Złe	3	97	52
	Średnie	8	92	170
	Dobre	13	87	75
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	2	98	42
	Raz w tygodniu	9	91	161
	1-2 razy w miesiącu	12	88	27
	Kilka razy w roku	12	88	36
	W ogóle nie uczestniczy	10	90	30
Poglądy polityczne	Lewica	17	83	40
	Centrum	10	90	71
	Prawica	7	93	98
	Trudno powiedzieć	5	95	87

Tabela 2

		Czy zamierza Pan(i) pracować zarobkowo po osiągnięciu wieku emerytalnego?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		29	43	28	724
Płeć	Mężczyźni	33	42	25	369
	Kobiety	25	44	32	355
Wiek	18-24 lata	28	23	49	140
	25-34	33	38	29	190
	35-44	33	40	27	142
	45-54	24	55	21	178
	55-64	27	63	10	63
	65 lat i więcej		92	8	12
Miejsce zamieszkania	Wieś	23	46	31	272
	Miasto do 20 tys.	19	48	33	93
	20-100 tys.	28	40	32	136
	101-500 tys.	36	47	18	112
	501 tys. i więcej mieszk.	45	31	24	110
Wykształcenie	Podstawowe	18	51	31	133
	Zasadnicze zawodowe	26	52	22	202
	Średnie	30	35	35	267
	Wyższe	41	36	22	122
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	40	41	20	72
	Średni personel, technicy	35	35	30	38
	Pracownicy adm.-biurowi	47	20	33	65
	Pracownicy usług	41	41	18	58
	Robotnicy wykwalifikowani	14	58	28	107
	Robotnicy niewykwalifik.	28	40	32	53
	Rolnicy	24	56	20	47
	Pracujący na własny rach.	48	27	25	37
Bierni zawodowo	Renciści	11	86	3	57
	Emeryci		100		1
	Uczniowie i studenci	30	19	52	80
	Bezrobotni	24	34	41	59
	Gospodynie domowe i inni	19	52	30	50
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	35	43	23	109
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	31	46	23	106
	sekt. pryw. poza rolnict.	35	34	31	212
	prywatnym gosp. rolnym	23	52	25	43
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	27	47	25	134
	501-750	27	47	26	120
	751-1000	33	38	28	123
	1001-1500	31	40	29	75
	Powyżej 1500 zł	40	49	11	84
Ocena własnych war. mater.	Złe	19	49	32	83
	Średnie	22	46	32	312
	Dobre	38	38	24	330
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	28	60	12	19
	Raz w tygodniu	25	43	31	337
	1-2 razy w miesiącu	29	41	30	112
	Kilka razy w roku	30	41	28	189
	W ogóle nie uczestniczy	42	42	16	67
Poglądy polityczne	Lewica	35	48	17	92
	Centrum	27	43	30	254
	Prawica	37	37	26	187
	Trudno powiedzieć	20	46	34	191

Tabela 3

		Co mogłoby spowodować, żeby Pan(i) zechciał(a) kontynuować pracę po osiągnięciu wieku emerytalnego?						Liczba osób
		Wyższe wynagrodzenie	Możliwość pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy	Możliwość wykonywania pracy w domu	Pozytywny stosunek kierownictwa zakładu pracy do pracy starszych pracowników	Pozytywny stosunek współpracowników do pracy starszych pracowników	Inne	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		47	38	29	11	8	11	515
Płeć	Mężczyźni	51	34	26	12	6	11	248
	Kobiety	44	42	32	11	9	10	267
Wiek	18-24 lata	56	37	33	13	9	4	101
	25-34	54	40	24	12	11	9	127
	35-44	46	38	30	10	3	18	95
	45-54	40	40	30	7	8	12	135
	55-64	33	28	34	16	6	11	46
	65 lat i więcej	15	27	38	12		23	12
Miejsce zamieszkania	Wieś	46	40	35	9	5	6	209
	Miasto do 20 tys.	45	31	27	13	13	12	76
	20-100 tys.	44	42	24	11	7	14	97
	101-500 tys.	50	26	24	17	7	14	73
	501 tys. i więcej mieszk.	56	46	30	6	9	16	61
Wykształcenie	Podstawowe	45	25	32	5	7	20	109
	Zasadnicze zawodowe	43	37	25	12	7	11	149
	Średnie	50	45	34	12	8	4	186
	Wyższe	50	38	23	13	8	16	72
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	61	38	24	7	6	9	43
	Średni personel, technicy	46	56	11	33	15	6	25
	Pracownicy adm.-biurowi	51	41	17	29	12	11	35
	Pracownicy usług	39	54	30	12	11	10	34
	Robotnicy wykwalifikowani	49	36	28	15	5	10	92
	Robotnicy niewykwalifik.	48	37	38	16	6	3	38
	Rolnicy	46	34	34			11	36
	Pracujący na własny rach.	50	11	16			41	19
Bierni zawodowo	Renciści	31	24	43	8	2	21	51
	Emeryci							1
	Uczniowie i studenci	58	42	33	3	11	5	56
	Bezrobotni	50	27	20	9	17	9	45
	Gospodynie domowe i inni	31	54	46	2	7	6	41
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	51	44	25	14	11	9	71
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	52	36	20	16	6	10	73
	sekt. pryw. poza rolnict.	49	40	26	17	6	12	138
	prywatnym gosp. rolnym	50	36	29			12	33
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	49	30	33	10	9	12	97
	501-750	42	34	32	11	9	11	87
	751-1000	49	34	29	14	7	11	82
	1001-1500	49	40	46	13	2	2	52
	Powyżej 1500 zł	49	40	18	9	7	21	51
Ocena własnych war. mater.	Złe	50	40	20	10	3	5	67
	Średnie	46	39	27	12	10	12	242
	Dobre	47	35	35	10	6	11	206
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	33	38	23	27	19	18	14
	Raz w tygodniu	45	42	34	12	8	8	252
	1-2 razy w miesiącu	52	30	24	10	7	14	79
	Kilka razy w roku	49	35	26	11	7	13	132
	W ogóle nie uczestniczy	46	39	25		3	18	39
Poglądy polityczne	Lewica	51	21	32	7	8	13	60
	Centrum	47	38	31	12	9	9	184
	Prawica	46	42	30	16	8	9	118
	Trudno powiedzieć	46	40	27	7	6	13	153